

Razvoj zakonodaje

na področju varovanja prsti

IZVLEČEK

Zavedanje o pomenu in varovanju prsti zahteva celovito in poglobljeno razumevanje okolja, zato se tudi razvoj predpisov, ki pokrivajo področje prsti oziroma tal, pojavlja šele v zadnjih desetih letih. Varovanje prsti se pojavlja že od druge svetovne vojne, le da je bil način varovanja posreden preko varovanja rodovitnih zemljišč za proizvodnjo hrane. Potrebna je nova zakonodaja, ki ureja prst samostojno. To pa ne pomeni, da je potrebno preklicati obstoječo zakonodajo. Nova zakonodaja naj bi kot dežnik vključila in povezala vse dosedanje varovalne mehanizme ter zagotavljala celovito in trajnostno gospodarjenje s prstjo.

Ključne besede:
prst, zakonodaja, Slovenija.

ABSTRACT

The Soil Protection Legislation

The holistic and profound understanding of the environment is necessary for the awareness of the importance of the soil protection. Therefore the development of the rules for soil protection has started in the last ten years. Indirect soil protection has been going on since World War II within the protection of agricultural land for food production. The new policy for protection of the soil itself is needed. Such legislation should not replace current regulations which already contribute to soil protection, but rather act as an umbrella to ensure the integral and sustainable soil management.

Key words:
soil, legislation, Slovenia.

Avtorica besedila:

VLASTA KRMELJ, dr., višja svetovalka za okolje,
Zavod za varstvo okolja, Mestna občina Maribor,
Slovenija
E-pošta: vlasta.krmelj@maribor.si

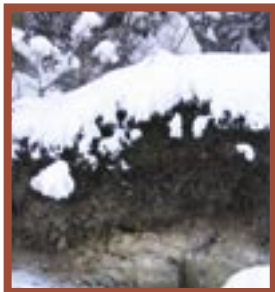
Avtor fotografij:
BLAŽ REPE

COBISS I.04 strokovni članek

Nastanek in razvoj prsti oziroma tal (z geografskega vidika je uporaba termina tla ekvivalentna terminu prst, medtem ko ju nekatere druge stroke opredeljujejo nekoliko drugače; Lovrenčak, 1994) je zapleten prostorsko-časovni pojav. Pri tem se ustvarja edinstveno sožitje žive in nežive narave, ki omogoča obstoj vseh kopenskih organizmov. Prsti imajo s svojimi številnimi funkcijami zelo pomembno vlogo in brez njih ni mogoče živeti.

Sposobnost prsti glede razgradnje in sinteze snovi ima seveda svoje meje, ki jih je človek s svojimi posegi v naravo marsikje prekoračil (3). Pojavlja se pojem zdravlja prsti - kot nadgradnja funkcij prsti. Zdravje prsti pomeni stanje prsti, kjer so trajnostno zagotovljene ekološko-regenerativne in ravnotežne funkcije prsti, ki ima biodiverzitetno in biološko aktivno življenje. Danes se varovanje prsti usmerja tako, da se varujejo tla kot edinstvena sestavina okolja, saj želimo ohraniti t. im. prvobitno prst. Zaradi človekovega delovanja je veliko prsti uničene do te mere, da povrnitev v prvotno stanje ni več možna.

Prst v Evropi je še vedno pod različnimi pritiski, ki vodijo do njene degradacije in izgube vitalnih funkcij.

Regulativni okvir varovanja prsti

Varovanje prsti v dokumentih in praksi se pojavlja že od druge svetovne vojne, le da je bil način varovanja posreden,

tj. preko varovanja rodovitnih zemljišč za proizvodnjo hrane. Tla so bila izpostavljena le kot dobra kmetijska površina, kot nahajališče energentov, kot gozdna površina ali del življenjskega prostora določene živalske oziroma rastlinske vrste ali zaščitna plast za varovanje podtalnice. Tudi preprečevanje erozije in dezertifikacije si je kot prvotni cilj zadalo ohranitev obdelovalnih površin in življenjskega prostora.

Leta 2000 sta Program Združenih narodov za okolje in Evropska okoljska agencija pripravila prvo poročilo o stanju tal v Evropi (2). V poročilu je bila podana ocena stanja na področju gospodarjenja s tlemi. Izpostavljene so bile nevarnosti, ki grozijo tlem in potreba po širši razpravi na evropskem in globalnem nivoju o usmeritvah in aktivnostih na področju varovanja tal. V poročilu je izpostavljeno dejstvo, da je varovanje tal neločljivo povezano z globalnimi ekološkimi in gospodarskimi zadevami ter spremembami podnebja.

Aktivnosti na nivoju Evropske Unije (EU)

Področje raziskav tal se je na območju EU razvijalo zadnjih petdeset let. Države EU so razvijale svoja lastna pravila ravnanja s prstjo, nekatere bolj, druge manj učinkovito. EU ureja in usmerja delovanje na področju varovanja okolja v širšem pomenu besede preko akcijskih okoljskih programov. Prvi takšen program je bil sprejet že leta 1973. Leta 1995 je bil sprejet peti okoljski program, ki poudarja sonaravno gospodarjenje in razvoj.

Leta 2001 je EU sprejela že šesti okoljski program za obdobje do leta 2010 (9). Z desetletnim razvojnim načrtom je pripravila gospodarsko razširjen program varstva okolja, ki obsega prostorsko planiranje, gospodarski razvoj (kmetijstvo, industrijo, energetiko, transport in turizem) in obvladovanje vplivov teh dejavnosti na okolje, razvoj infrastrukture in problematiko

urbanega okolja. Prioritetnih je sedem področij: onesnaževanje zraka, preprečevanje nastajanja in recikliranje odpadkov, zaščita in obnova morskega okolja, tla, sonaravna raba pesticidov in naravnih virov ter urbano okolje. S sprejetjem šestega okoljskega programa je bila načrtovana pot gospodarjenja s tlemi oziroma prstjo zaradi nje same.

Na področju varovanja in zaščite naravnih virov in tal je bila leta 2002 pripravljena Tematska strategija o tleh, ki je podlaga za pripravo direktive o varovanju tal. Tla kot "pozabljen" medij dobivajo pomen na nivoju, ki ga imata voda in zrak. Strategija o varovanju tal ni obvezujoča, je pa podlaga za direktivo o varstvu tal za vse države, članice EU. Potrebna je zakonodaja, ki ureja prst samostojno. To pa ne pomeni, da se mora preklicati obstoječa zakonodaja, ki posredno posega na področje tal. Nova zakonodaja bo kot dežnik pokrila in povezala vse dosedanje varovalne mehanizme in bo zagotavljala integracijo vseh ukrepov varovanja (4).

V EU so ukrepi za varstvo tal zajeti v okviru različnih področij, predvsem na področju varstva voda pred onesnaženjem z nitrati iz kmetijskih virov, odpadkov v zvezi z vnašanjem blata čistilnih naprav v tla ter tudi v okviru varstva zraka. Na kakovost tal vplivajo tudi ukrepi z omejevanjem emisij iz industrijskih objektov in objektov za vzrejo živine. Različna področja obravnavajo oziroma varujejo samo eno ali dve funkciji tal in so v tolikšni meri tudi vključena v predpise. Tla se tako varujejo diferencirano in posredno, ne pa celovito. Evropske direktive, ki posegajo na področje varstva tal, so: nitrarna, o blatu iz čistilnih naprav, o odlaganju odpadkov, vodna, o habitatih, o industrijskem onesnaženju in o okoljski odgovornosti. Tla so obravnavana v uredbah, ki obravnavajo razvoj podeželskih območij in pomoči v okviru Skupne kmetijske politike in v strategijah skupnosti na področju acidifikacije, biodiverzitete, recikliranja odpadkov in kakovosti tal. Prostorska komponenta tal je izpostavljena tudi v Perspektivi evropskega prostorskega razvoja in v obveznostih, ki izhajajo iz presoje vplivov na okolje.

Kaj pa Slovenija?

Želja po varovanju okolja oziroma narave v Sloveniji sega že v leto 1920, ko so člani odseka za varstvo prirode takratni deželni vladi predložili Spomenico, v kateri je bil v štirih točkah prvič predstavljen program

varstva narave v Slovenji (6). Z razvojem sistema za urejanje okolja po smernicah Združenih narodov in EU so se po letu 1970 v takratni Republiki Sloveniji sprejemali predpisi za varovanje okolja. Obravnavali so posamezna okoljska področja. V letih med 1970 in 1985 so bili sprejeti področni zakoni o varstvu narave, o varstvu zraka, o varstvu pred hrupom in o ravnanju z odpadki.

Po osamosvojitvi je Republika Slovenija v ustavi leta 1991 zapisala pravico vseh ljudi do zdravega življenjskega okolja. S sprejetjem Zakona o varstvu okolja 1993 (7) se je odločila za celosten sistem varstva okolja. V zakonu so bila tla definirana kot sestavina okolja in bila postavljena na enak nivo varovanja kot voda in zrak. Vzroke, zakaj se predpisi za varovanje tal niso razvijali z enako intenziteto kot za področje varstva voda in zraka, gre iskati predvsem v dejstvih, da je določanje onesnaženosti tal zahtevno, ker so tla kompleksen medij. Tla so "horizontalen" medij, kar pomeni, da se nahajajo povsod in pod vsem. Onesnaženost tal se opazi šele takrat, ko le-to že močno napreduje in se posledice njihove onesnaženosti kažejo drugje. Tla imajo v primerjavi z nekaterimi drugimi sestavinami okolja tudi lastnika, kar ni zanemarljivo dejstvo.

Na podlagi Zakona o varstvu okolja iz leta 1993 (7) so bili pripravljene trije podzakonski predpisi, ki urejajo normative o vrednostih nevarnih snovi v tleh in o vnosu nevarnih snovi in rastlinskih hranil v tla ter določajo pravila obratovalnega sledenja (monitoringa) pri vnosu nevarnih snovi in rastlinskih hranil v tla (gre za Uredbo o vnosu nevarnih snovi in rastlinskih hranil v tla, Uredbo o mejnih, opozorilnih in kritičnih imisijskih vrednostih nevarnih snovi v tleh in Pravilnik o obratovalnem monitoringu pri vnosu nevarnih snovi in rastlinskih hranil v tla). Obe uredbi veljata

za celotno območje Slovenije ne glede na vrsto, sestavo ali vrsto rabe tal. Zakon zahteva tudi presoje vplivov na okolje pri določenih posegih. Metodologija priprave poročil o vplivih na okolje zahteva tudi ovrednotenje vplivov posegov z vidika onesnaževanja tal in možne spremembe zaradi posegov v tla.

Alpska konvencija (8) je že leta 1995 in nato še 1998 v okviru protokola o varstvu tal zelo natančno opredelila varovanje tal. Kot članica EU je Slovenija od leta 2004 obvezana k upoštevanju in izvajanju pravnega reda EU. To pomeni, da se danes tudi Slovenija aktivno vključuje v pripravo prihajajoče direktive o varstvu tal.

Pravno urejanje v prihodnje

V sistemu razvoja pravnega urejanja vseh sestavin okolja opazimo, da zakonodaja ne gre in ne more več iti samo po sistemu postavitve številčnih standardov oziroma mejnih vrednosti in nato nadziranja izvajanja teh normativov. V primeru zavarovanja prsti je priprava pravnih podlag izredno zahtevna in kompleksna zaradi mnogih funkcij tal in hkrati zaradi številnih medsebojno povezanih virov onesnaževanja. V zadnjih dvajsetih letih je bilo pravno pokrito predvsem točkovno onesnaževanje. Z razvojem znanosti in razumevanja tal se tudi pravno obravnavajo tiste rešitve, ki upoštevajo medsebojno povezanost med človekovim obnašanjem in njegovimi dejavnostmi v določenem prostoru. Tako prehajamo v obdobje, ko se ne osredotočamo več samo na koncentracijo ali medij; izpostavlja se širši pogled na ekosistem kot celoto in človeka, ki živi v tem ekosistemu. Ker pa varstvo okolja odraža odnos družbe do okolja, je zelo pomembno tudi razvijanje okoljske etike in vključevanje ljudi v procese varovanja in urejanja okolja ter njihovo informiranje in izobraževanje.

Literatura:

1. Lah, A. 1996: Pogled v prostor in čas. *Geographica Slovenica*, 28. Ljubljana.
2. EEA-UNEP Down to the Earth 2000: Soil degradation and sustainable development in Europe. A challenge for 21st century. Luxemburg.
3. Okolje v Sloveniji 2002: Ministrstvo za okolje in prostor. Ljubljana.
4. Huber, S. 2005: Protection of soil from contamination as a priority of the European Soil Thematic Strategy. *Land and soil news*, 14/15. Andechs.
5. Evropska komisija 2002: Towards a thematic strategy for soil protection. Brussels.
6. Berginc, M. 1996: Sistem varstva narave v Sloveniji. Varstvo narave zunaj zavarovanih območij. Ministrstvo za okolje in prostor. Ljubljana.
7. Zakon o varstvu okolja s spremembami (Ur. l. RS 32/93, 41/2004).
8. Konvencija o varstvu Alp s protokoli (Ur. l. RS 19/95).
9. 6th Community Environment Action Programme 2002. Brussels.